

Vetenskapsrådet

FAKULTETERNAS UTVECKLING UNDER 90-TALET

Fakulteternas utveckling under 90-talet

Inledning

Avsikten med den följande studien är att, utifrån tillgänglig statistik, beskriva lärosätenas situation under 90-talet och hur den påverkat möjligheterna att bedriva forskning. Som framgår av Lundberg 2003 har högskolesystemet förändrats avsevärt, framför allt genom att lärosäten och fakulteter givits betydligt större frihet att styra verksamheten. Det är därför också av stort intresse att studera hur lärosätena använt denna möjlighet att möta utvecklingen.

I början av 1990 bedrevs inom högskolan nästan all forskning vid de lärosäten som då hade rätt att examinera doktorer. Under 90-talet har statsanslagen för forskning minskat för dessa lärosäten medan mindre och medelstora högskolor samt de nya universiteten tillförts ökade direkta statsanslag för forskning samt en del externa medel, särskilt från KK-stiftelsen. Den senare gruppen har således befunnit sig i en uppbyggnadsfas, vilken kräver helt andra åtgärder än vad som krävts vid de "gamla lärosätena". I det följande behandlas därför endast de gamla lärosätena, vilka ur forskningssynpunkt fortfarande är helt dominerande (knappt 10 % av de totala forskningsmedlen 2001).

Lärosätenas forskning styrs både av högskolestyrelsen och fakulteter (eller motsvarande) och det är ofta omöjligt att särskilja dessa. Studien gör därför sällan skillnad på de olika beslutande organen inom ett lärosäte men försöker beskriva olika vetenskapsområden/fakulteter för sig.

En brasklapp om statistiken

Den svenska forskningsstatistiken är inte helt korrekt. Framför allt visar det sig att jämförelser över tid ofta leder till kraftiga variationer som ofta kan visas bero på felaktigheter i inrapporteringen av data. Dessutom innehåller statistiken i ett flertal fall avbrott på grund av att definitioner eller insamlingsteknik förändrats. I det följande har vi så långt möjligt korrigerat kända felaktigheter men ett sådant förfarande innebär ett mått av osäkerhet som tyvärr är ofrånkomlig. Forskningsstatistiken måste förbättras och analysavdelningen planerar att producera en rapport med förslag på förbättringar.

Styrning av lärosäten

Statsmakterna styr lärosätenas forskning genom förändringar av regelverken, fördelningen av direkta statsanslag samt genom de statliga externa bidragen till forskning. Under 90-talet har regelsystemet förändrats i snart sagt alla avseenden genom en lång rad reformer (Lundberg 2003), vilka har påverkat lärosätenas möjligheter att bedriva forskning. En del av dessa liksom förändringar av såväl direkta statsanslag som externa statliga medel behandlas nedan.

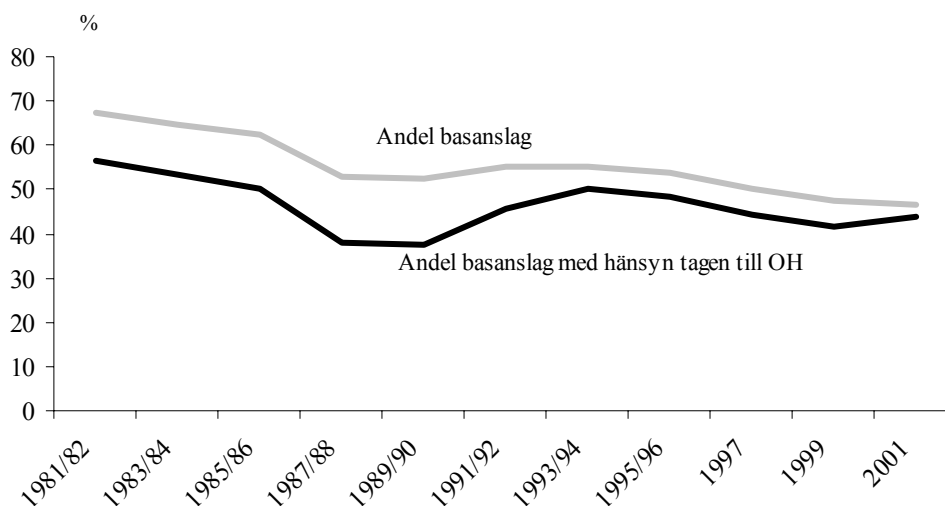
Det är viktigt att konstatera att regering och riksdag före 90-talet i hög grad detaljstyrde lärosätena genom detaljerade anslag, inrättande av professorer och dylikt. Den förhållandevis stora frihet som finns idag har funnits så kort tid att den ännu inte fullt ut blivit en del av "kulturen" - sättet att tänka.

Möjligheten för högskolestyrelser och fakultetsnämnder att styra forskningen inom ett lärosäte är formellt sett mycket stor. De direkta statsanslagen kan fördelas fritt inom de

olika vetenskapsområdena, lärosätet avgör självt i stort sett samtliga anställningar, man hyr och fördelar lokaler och väljer i hög grad organisationsstruktur. Samtidigt begränsas lärosätenas styrningsmöjligheter i hög grad av olika ramvillkor. Lärosätena har ett grundutbildningsuppdrag, de har ett examinationsmål i forskarutbildningen, de har arbetsgivaransvar, de har ansvar för utbyte med övriga samhället och de måste mer eller mindre motfinansiera externfinansierad forskning. Dessutom måste deras personal ge service åt externa finansiärer.

De olika statsanslagen

Direkta statsanslag utgör knappt 50% av finansieringen av universitetsforskningen och är således den absolut största källan för forskningsmedel vid universitet och högskolor. De senaste decennierna har emellertid statsanslagens andel av forskningsmedlen stadigt minskat (Figur 1), en trend som, trots svårigheter att jämföra olika länders finansieringssystem, kan sägas vara densamma för i stort sett samtliga OECD-länder.

Figur 1. Andel basanslag (direkta statsanslag) av finansieringen av lärosätenas forskning (grå linje). Den svarta linjen visar andelen basanslag under antagandet att den beslutade overheadavgiften om 35% överensstämmer med full kostnadstäckning och att denna procentsats varit konstant under perioden.

Basanslagen har i relativt stor utsträckning använts för att upprätthålla infrastruktur för externfinansierad forskning och diskussionen, om hur stor kostnaden för detta är, har varit livlig under en lång följd av år. Om vi antar att den senaste överenskommelsen om 35 % overheadavgift väl beskriver kostnaderna innebär det att en stor del av basanslagen under de år då overheaduttaget varit väsentligt mindre, använts för att täcka kostnader för externfinansierad forskning. Med utgångspunkt från de olika procentsatserna samt externfinansieringens storlek går det då att räkna fram ett "effektivt basanslag" genom att från basanslagen subtrahera produkten av (35% - oh-uttagsprocent) och externa medel (Figur 1). Basanslagen blir med denna kalkyl avsevärt lägre, eftersom en stor del antas ha använts för att betala kostnader för externfinansierad forskning, men samtidigt ger kalkylen en ökning av både storleken och basanslagens andel av finansieringen under 90-talet.

Anslag till vetenskapsområden

Dessa anslag som tidigare ofta benämndes fakultetsanslag är riktade till särskilda vetenskapsområden med egna styrelser, vilka beslutar om fördelningen till institutioner och andra enheter. Anslagens storlek bestäms av riksdagen men lärosätenas styrelser har rätt att omfördela 3% mellan olika vetenskapsområden inom lärosätet. Det finns fem vetenskapsområden (humaniora-samhällsvetenskap, medicin, naturvetenskap, teknik och konstnärligt utvecklingsarbete) och inom dessa ryms de tidigare fakulteterna. Anslagen till vetenskapsområden avser både forskning och forskarutbildning och i regleringsbrevet har tidigare en minsta summa för doktorandfinansiering angetts. Denna summa har dock blivit mycket liten i förhållande till lärosätenas totala kostnader för utbildningsbidrag och doktorandtjänster och öronmärkningen har därför från och med 2002 tagits bort.

Lokalanslag

Anslagen till lokalkostnader för forskning och forskarutbildning kom till i och med att ett nytt system för lokalförsörjningen infördes 1993. Lokalanslagens storlek är något slumpartade och skapades på grundval av lokalkostnaderna vid respektive lärosäte vid reformens införande men har därefter i viss grad förändrats genom beslut av riksdagen. Lokalanslaget var till att börja med inte fördelat mellan grundutbildning och forskning/forskarutbildning men i och med att en "lokalpeng" infördes i ersättningen för helårsstudenter infördes lokalanslaget för forskning. Anslaget är således beräknat som skillnaden mellan det totala lokalanslaget och ersättningen till grundutbildningslokaler.

Lokalanslaget är inte bundet till vetenskapsområden och kan fritt omfördelas. I praktiken, då anslaget fördelats ned till institutioner, kan det på det hela taget fritt användas till vad som helst. En institution som väljer att minimera sina hyreskostnader kan t ex använda överskott från lokalanslag till anställningar.

Klinisk forskning och undervisning

Ett annat stort direkt statsanslag är anslaget för klinisk forskning och utbildning (ALF) som fördelas till de medicinska vetenskapsområdena. Anslaget avser både grundutbildning och forskning/forskarutbildning. Efter det att lärosätena fått anslaget överförs det till respektive landsting som sedan i samråd med fakulteterna förfogar över medlen. Anslaget styrs av ett avtal mellan staten och landstingen men detta avtal är uppsagt till årsskiftet 2003/2004 då ett nytt avtal ska träda i kraft.

Alf-anslagets användning är besvärligt att analysera. Lärosätena förfogar inte fritt över medlen, som dessutom flyttats till en annan huvudman med andra redovisningskrav och -rutiner. Enligt det nu gällande huvudavtalet får inte medlen användas till anställningar för endast forskning och normalt sker anställningar vid landstingen eftersom en återföring av medlen till ett universitet ofta ställer till administrativa problem.

Övriga statsanslag

Övriga statsanslag utgörs framför allt av forskningsmedel till lärosäten utan vetenskapsområde. Här finns också mer eller mindre ephemera anslag för diverse uppdrag som statsmakten ger lärosätena.

Vad används statsanslagen till?

Det finns ingen samlad statistik över hur statsanslagen används (kostnader inom forskning/forskarutbildning), men man kan konstatera att lönekostnaden för nästan alla professorer och lektorer helt eller delvis finansieras av statsanslag för forskning. En stor del av lokalkostnaden och kostnaden för forskarutbildning finansieras också med dessa anslag.

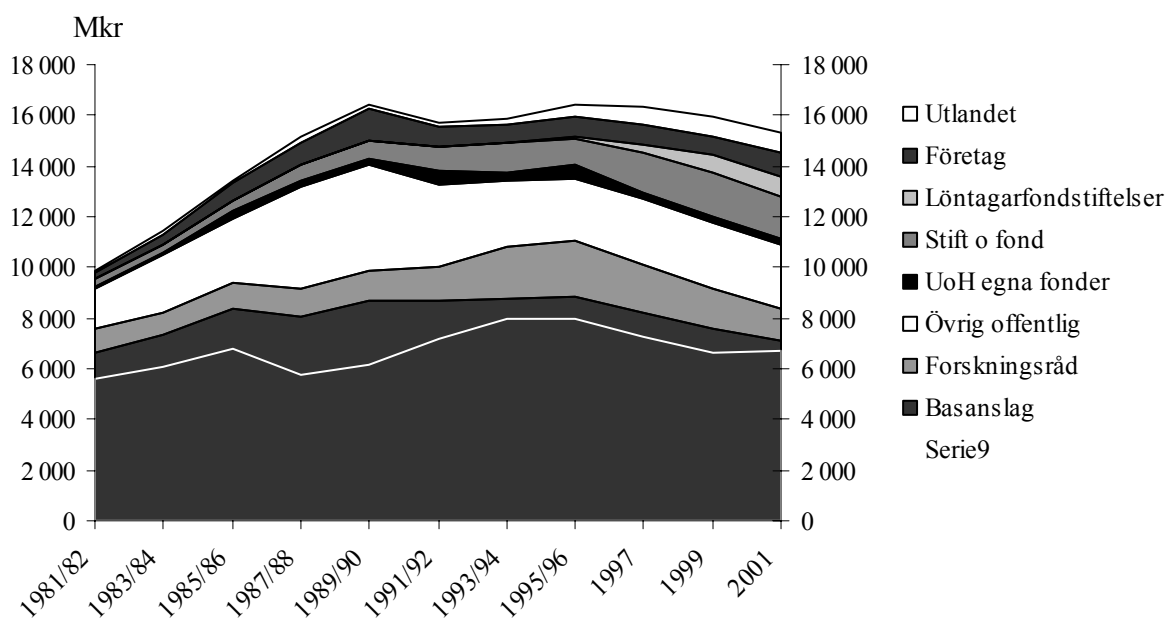
Heterogenitet – Skillnader mellan vetenskapsområden

Statens finansiering skiljer sig i hög grad mellan de olika vetenskapsområdena. Jfr ”Finansiering av svensk grundforskning” VR-rapport 2002.

Utvecklingen under 90-talet

Finansieringssituationen

Den totala medelstillelningen har under 90-talet varit ungefär konstant men finansieringssituationen har förändrats genom att vikten av olika finansiärer förändrats. Framför allt har bidrag från utlandet, stiftelser och löntagarfondstiftelser ökat under 90-talet samtidigt som basanslagen (direkta statsanslag) och finansiering över statliga myndigheter minskat (Figur 2). Minskningen av bidragen från forskningsråd under senare hälften av 90-talet är en effekt av statliga besparingar men utvecklingen av finansieringen från forskningsråd är svår att följa eftersom stora förändringar av organisationen skett under hela 90-talet. En viss ökning kan förväntas under inledningen av 2000-talet. Finansiering från näringslivet har under hela perioden varit förhållandevis liten men 2001 innebar en tydlig ökning. Detta kan vara en trendmässig förändring men kan också, särskilt med tanke på den rådande konjunkturen, utgöra en tillfällig förändring.

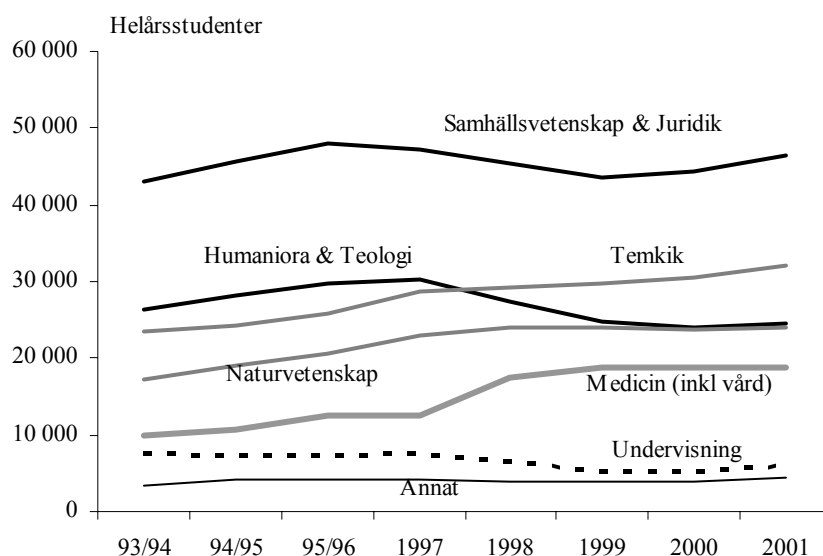
Figur 2 Finansiering av forskning vid gamla lärosäten. Fast penningvärde. Den vita linjen visar omräknade basanslag enligt Figur 1.

Under 90-talet har således de gamla lärosätenas forskningsfinansiering minskat något samtidigt som andelen statliga bidrag kontinuerligt har minskat sedan början på 80-talet (Figur 3). Andelen direkta statsanslag, dvs sådana medel som lärosäten/fakulteter har direkt bestämmanderätt över har också minskat kraftigt och utgjorde år 2001 mindre än hälften av finansieringen. Tar man hänsyn till overheaduttaget är dock de direkta statsanslagen något högre idag än 1989/90.

Den finansiering som ökat kännetecknas framför allt av att de har inriktning mot strategisk grundforskning och tillämpningar. Detta gäller uttalat för löntagarfondsstiftelserna och EU-medlen men även andra stiftelser har ofta sådan inriktning, eller åtminstone ofta en förhållandevis snäv inriktning mot exempelvis olika sjukdomar. Andelen "helt fria" medel har under perioden minskat avsevärt.

Grundutbildning

I hela högskolan har grundutbildningen ökat kraftigt under 90-talet men utvecklingen från 93/94 vid de gamla lärosätena har varit mindre imponerande med en totalökning om 19% av antalet helårsstudenter. De första åren av 90-talet hade ännu inte begreppet helårsstudenter införts och den tillgängliga statistiken avser istället antalet studenter oavsett studieintensitet. Denna siffra ökade dock med ungefär 20% mellan 89/90 och 93/94. Den totala ökningen av grundutbildningen under perioden ligger således runt 40% med den största ökningen i början.

Figur 3. Antal helårsstudenter vid lärosätena fördelade efter utbildningsområde. (SCB:s högskolestatistik)

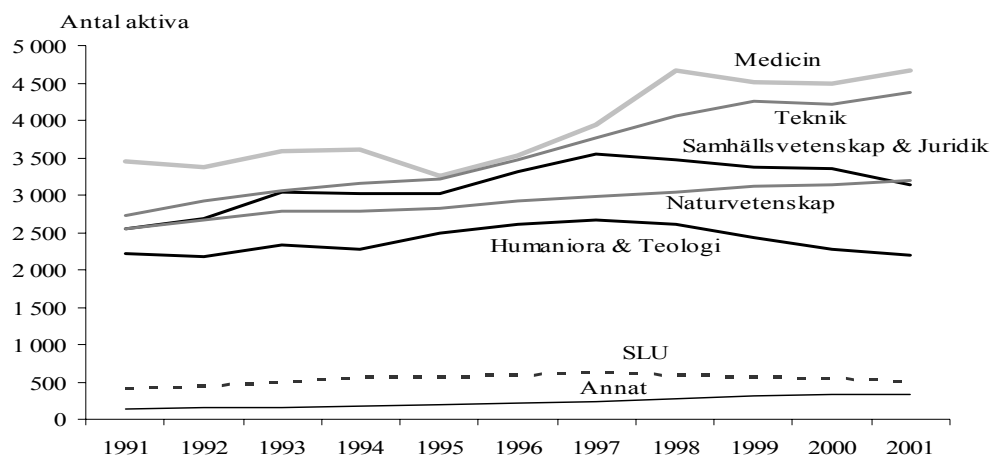
Den relativa ökningen mellan 1993/94 och 2001 har varit störst inom medicin beroende på övertagandet av vårdutbildningarna (Figur 3). Regeringarnas satsning på naturvetenskap och teknik har också lett till att dessa områden ökat med knappt 40% medan HS-området totalt ökat mycket måttligt. Undervisningsområdet har minskat kraftigt (-19%). Det måste understrykas att statistiken inte avser undervisning inom ett fakultetsområde utan beskriver utbildningens innehåll. För lärarutbildningarna är därför mindre än hälften av undervisningen definierad som "undervisningsområdet". För övriga områden är dock överensstämmelsen mellan utbildningsområde och fakultet relativt god.

En ökad grundutbildning ska i princip betalas med ökade grundutbildningsanslag och i endast ringa grad påverka forskningen. I praktiken fungerar dock principen sällan

fullt ut och ökad grundutbildning medför att forskare/lärares tid för forskning minskar utan att resurser för att kompensera detta tillförs. Dessutom förväntas alla lärare forska en del av sin tid och resurser för detta tas till stor del från de direkta statsanslagen för forskning. En ökning av antalet lärare i grundutbildningen begränsar därför möjligheterna att styra forskningsanslagen mot hög kvalitet och starka forskningsmiljöer. Särskilt vetenskapsområdena för medicin, naturvetenskap och teknik borde alltså ha påverkats negativt i detta avseende.

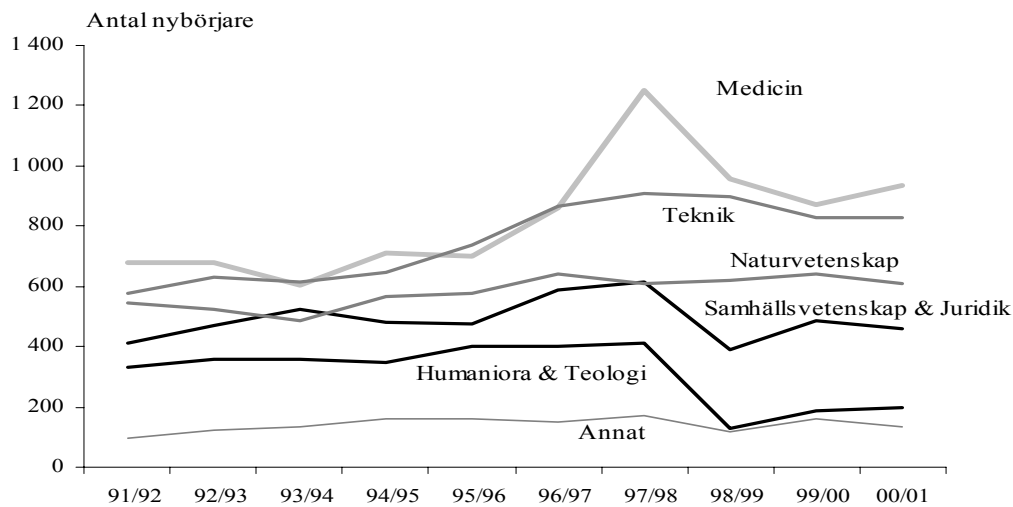
Forskarutbildning

Från början av 1990-talet har statsmakterna prioriterat en utbyggnad av forskarutbildningen. Detta har skett genom att ange mål för examinationen, reformering av regelverket samt i någon utsträckning genom tillförsel av resurser.

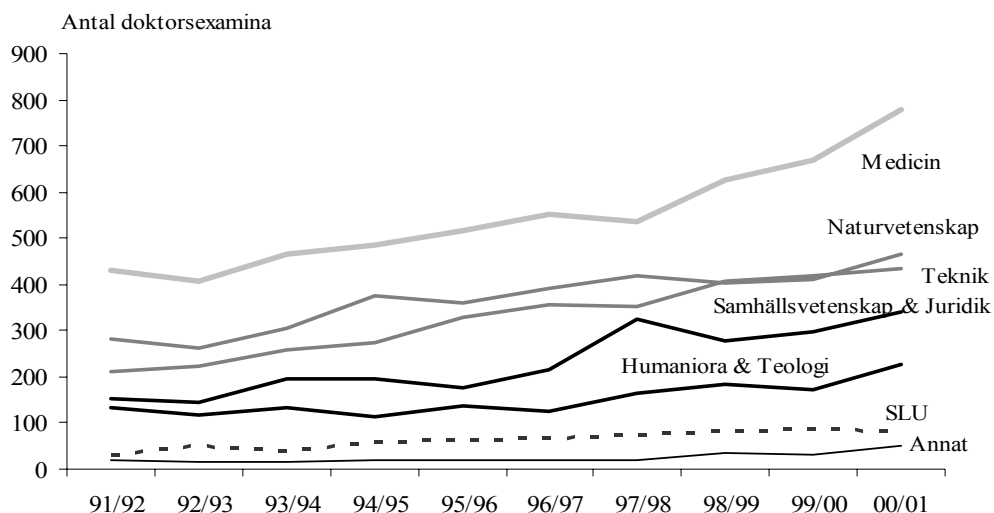

Figur 4. Antal aktiva (>10%) doktorander fördelade efter fakultetsområde.

Forskarutbildningen räknat som antalet aktiva doktorander har ökat med drygt 30% mellan 1991 och 2001. Ökningen har varit särskilt kraftig för teknik (Figur 4) men har varit stor också för medicin, naturvetenskap och samhällsvetenskap/juridik. Det mått som används här underskattar expansionen eftersom andelen heltidsdoktorander också har ökat under perioden. Räknas doktoranderna om till heltidsdoktorander har antalet ökat med c:a 45% mellan 1991 och 1999.

Figur 5. Antalet nybörjare i forskarutbildningen fördelat på fakultetsområden. Ökningen av antalet doktorander tycks avta och antalet nybörjare stabiliseras (Figur 5). Kanske finns en tendens till minskad antagning, vilket inte vore förvånande med tanke på den besvärliga resurssituationen. För HS-området minskar antalet aktiva tydligt, vilket beror på både en minskad antagning och en ökad examination. Ser man till forskarutbildningens output är resultaten imponerande (Figur 6). Antalet doktorsexamina har ökat med 90 % under perioden. Den relativa ökningen är störst för samhällsvetenskap/juridik och teknik och den minsta relativa ökningen ligger så högt som 67 % för naturvetenskap.

Figur 6. Antalet doktorsexamina fördelade på fakultetsområden.

En ökad forskarutbildning ger naturligtvis också en ökad forskningsvolym men det kan ifrågasättas om forskarutbildning är det effektivaste sättet att uppnå hög kvalitet och produktion i forskningen. Forskarutbildning måste innehålla en inte föraktlig del utbildningsmoment både i form av ren kursverksamhet och i form av ”trial and error” i avhandlingsarbetet. Hur stort utbildningsmomentet är är svårt att bedöma och varierar

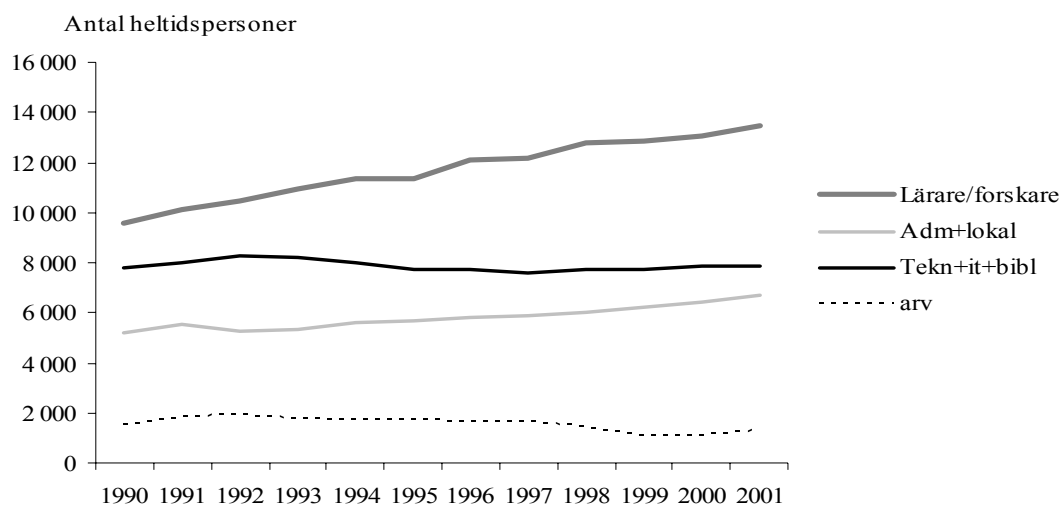
i hög grad mellan olika ämnen. Med dagens stora utbildningsvolym kommer också examinationskostnaden att bli signifikant.

Om en ökad andel av medlen för forskning och forskarutbildning går till forskarutbildning torde detta leda till ett ur forskningsperspektiv mindre effektivt sätt att använda pengarna. Lärosätenas möjligheter att utveckla forskningen har således påverkats negativt av den kraftiga expansionen i forskarutbildningen som dessutom kombinerats med en regelstörd relativt kraftig ökning av kostnaden per doktorand. Vid konstant resurstillgång borde således den ökade forskarutbildningen leda till minskad produktion i forskningen.

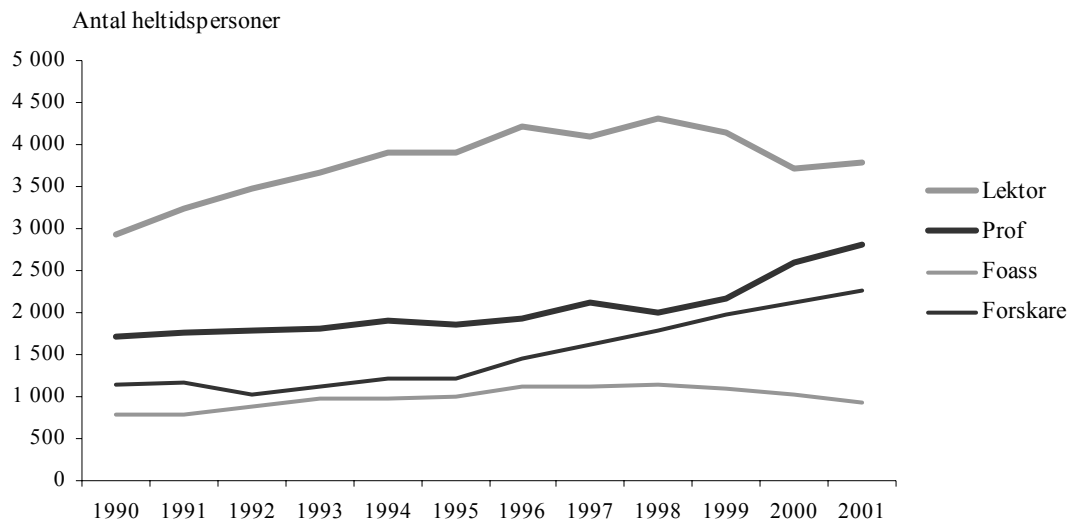
I sammanhanget bör det påpekas att det naturligtvis finns en undre gräns för antalet doktorander i systemet. För att säkra flödet av nya idéer och rekryteringen till forskarkarriären är det nödvändigt att lärosätena har en relativt omfattande forskarutbildning.

Personal

Sett ur ett forskningsresursperspektiv har möjligheterna att öka personalen varit små under 90-talet. Ändå har det totala antalet heltidspersoner ökat med ungefär 20% framför allt genom att kategorin lärare/forskare har ökat (Figur 7).

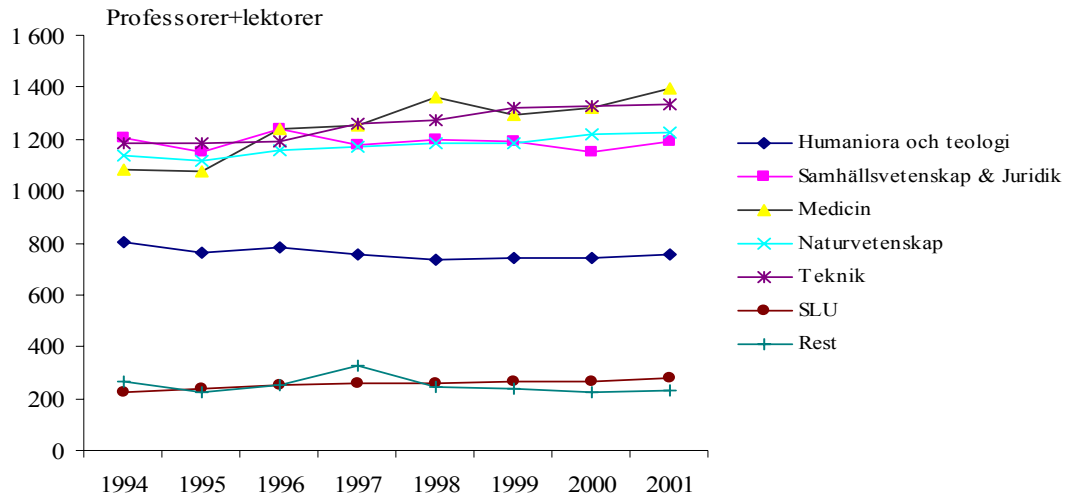
Figur 7. Antal heltidspersoner av olika personalkategorier vid lärosätena. Forskarutbildningsanställningar ej medräknade.

Figur 8. Antal heltidspersoner av lärare/forskare vid lärosätena

Under första halvan av 90-talet ökade antalet lektorer medan övriga lärare/forskare var förhållandevis oförändrade. Till stor del torde denna ökning kunna förklaras av ökningen av grundutbildningen men också av omvandling av andra anställningar. Från mitten av 90-talet minskar ökningen av lektorer för att från 1999 minska till följd av professorsreformen. Denna medförde samtidigt att antalet professorer ökade kraftigt. Summeras lektorer och professorer har antalet ökat med nästan 2000 personer eller 40% men huvuddelen av ökningen, 1500 personer, skedde mellan 1990 och 1994. Ökningen skedde således genom anställning av lektorer under en period då grundutbildningen expanderade kraftigt och kan därför antas vara driven huvudsakligen av grundutbildningen. I ökningen ligger också en del omvandlingar av kliniska tjänster och forskartjänster.

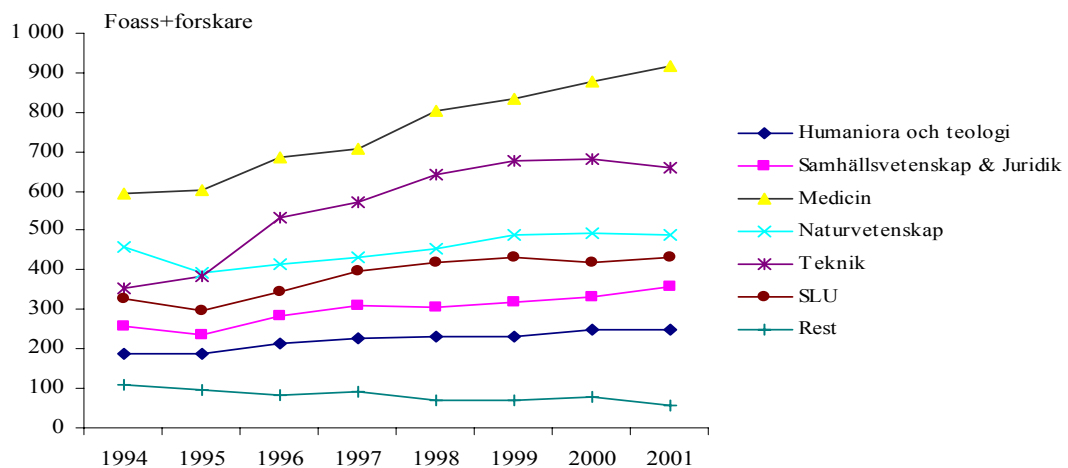
Anställningarna tidigare i forskarkarriären, forskarassistent och forskare, har utvecklats helt olika under andra hälften av 90-talet. Forskarassistenterna har minskat tydligt samtidigt som anställning som forskare och liknande ökat mycket kraftigt. Lärosätena har således mött den resurssnåla tillvaron genom att i allt högre grad använda projektanställningar.

Figur 9. Utvecklingen av professorer + lektorer inom fakultetsområden. Heltidspersoner.

Utvecklingen av antalet professorer + lektorer inom de olika fakultetsområdena (Figur 9) visar en relativt god överensstämmelse med utvecklingen av grundutbildningen med minskning inom humaniora och teologi samt tydliga ökningar inom medicin och teknik.

Då det gäller forskare och forskarassistenter är utvecklingen inte så enkel att förklara. De flest områden visar på en försiktig ökning, som överensstämmer med bilden av en ökande andel externfinansierad forskning. Den stora ökningen inom teknikområdet är rimlig med tanke på den relativt goda finansieringsutvecklingen men ökningen inom medicin är mer svårförklarlig med tanke på den svaga resursutvecklingen.

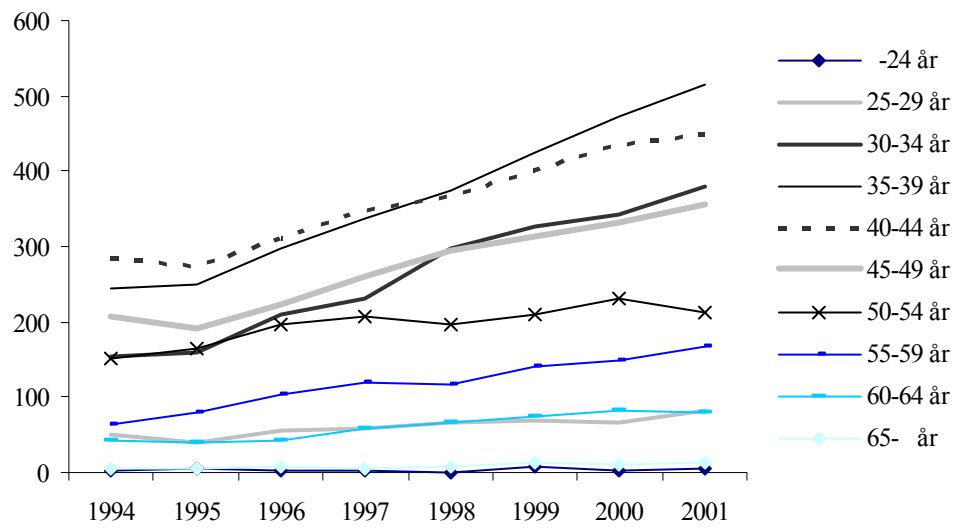

Figur 10. Utvecklingen av forskare + forskarassistenter inom fakultetsområden. Heltidspersoner.

Ökningen av antalet forskare har främst skett i åldrarna 30-49 år (Figur 11) och det är alltså inte korrekt att betrakta dessa anställningar som rekryteringsanställningar som innehas under den första tioårsperioden efter doktorsexamen. Utifrån ålderstrukturen tycks istället dessa anställningar mer och mer fungera som slutanställning med nästan 200 personer som är minst 55 år gamla. I dessa kan visserligen ingå ett antal särskilda forskartjänster men det totala antalet förhållandevis gamla forskare visar att

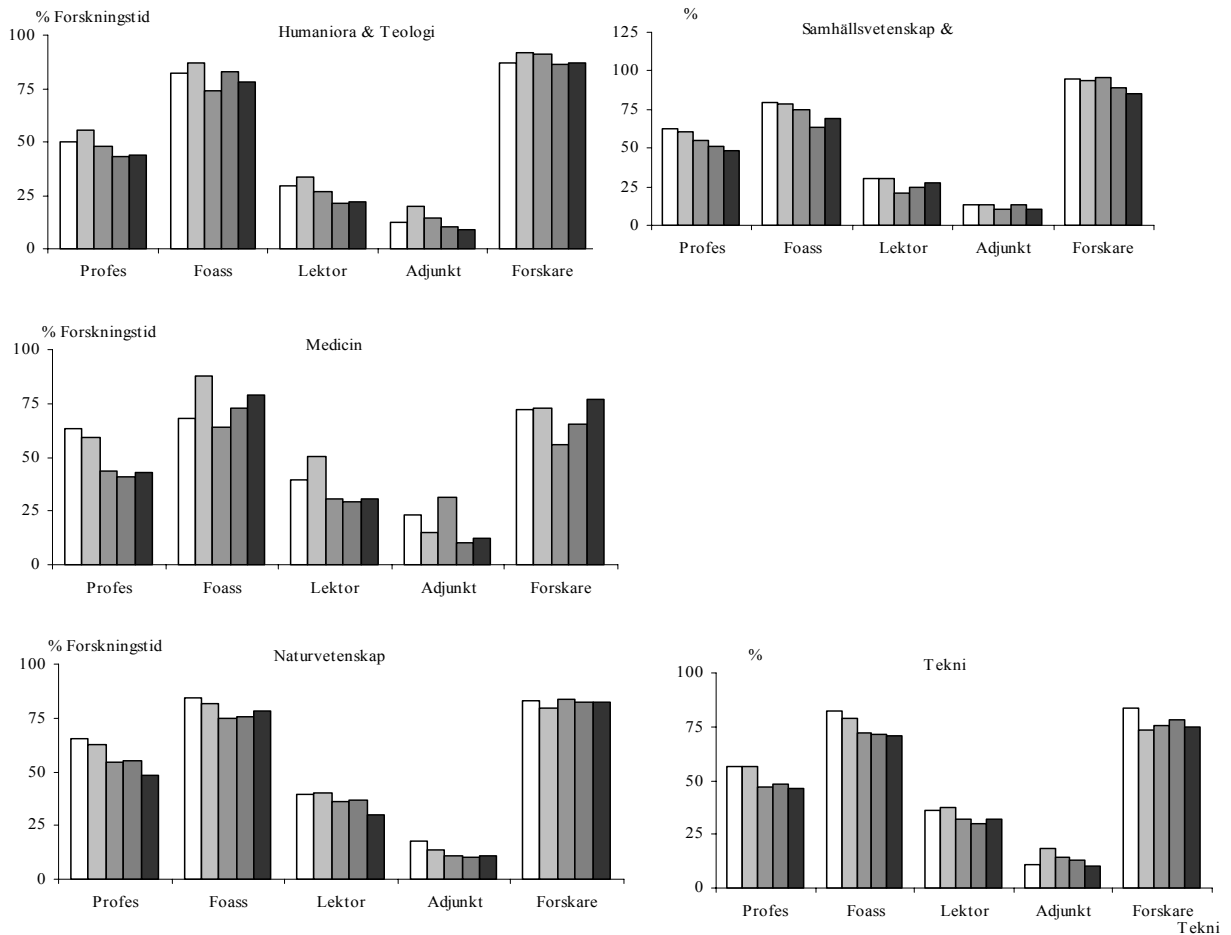

forskarkarriären haltar. Det har skapats en karrärgång som inte inkluderar akademiska lärar/forskar-anställningar.

Figur 11. Utvecklingen av olika ålderskategorier av forskare. Antal helårsperoner.

Hur mycket tid för forskning?

Figur 12. Andelen av arbetstiden som ägnas åt forskning för olika lärarkategorier. SCB forskningsstatistik.

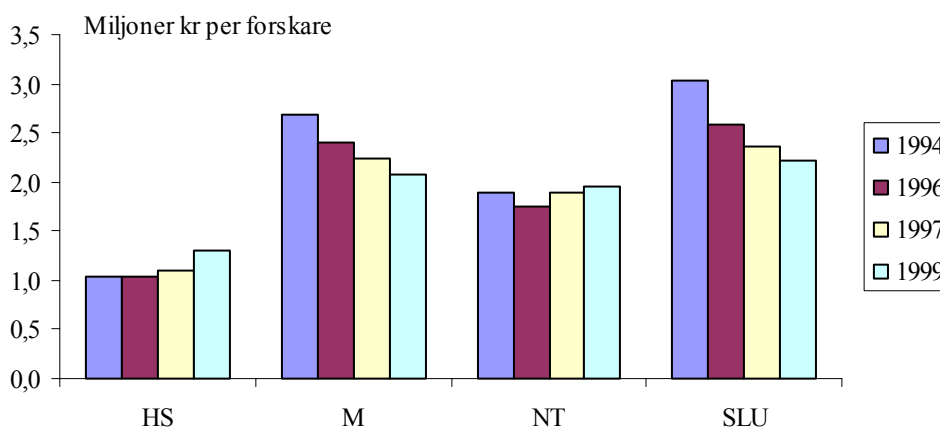
Forskningsstatistiken baserar sig till en del på enkäter till institutionerna där olika personalkategoriernas forskningstid efterfrågas. I forskningstid ingår i detta sammanhang handledning men inte "ren utbildning" inom forskarutbildningen. Som framgår av figur 12 ger datamaterialet intryck av viss osäkerhet med ganska stora variationer mellan mättilfällena. Samtidigt är bilden av minskande forskningstid för professorer och lektorer ganska entydig.

SCB:s siffror kan jämföras med data från Högskoleverkets lärarspegel, som är en stor enkätstudie där frågorna riktar till enskilda lärare/forskare. I denna är professorernas forskningstid 19 %, lektorernas 16 % och forskarassistenternas 48 %. Samtidigt används 28 % av professorernas tid och 16 % av forskarassistenternas tid till forskarutbildning. De bägge undersökningarna överensstämmer således relativt väl om SCB:s undersökning av ser forskning och all forskarutbildning.

Från lärarspeglens finns också uppgifter om hur stor andel av tiden som åtgår för administration och här är siffrorna 21 % för professorer och 14 % för lektorer.

Resurser per forskare

Ökningen av antalet forskare inom medicin i ett läge där resurserna är konstanta måste leda till minskade resurser per forskare. En division av resurserna fördelat per ämnesområde uppskattat från SCB:s forskningsstatistik med antalet heltidsforskare (Figur 13) visar också tydligt denna trend som också är tydlig vid Lantbruksuniversitetet. Inom NT och HS saknas tydliga trender men med tanke på ökningen av forskarutbildningskostnaderna torde de reella resurserna per forskare ha minskat åtminstone inom NT-området.

Figur 13. Forskningsmedel per forskare (professorer + lektorer + forskarassistenter + forskare) under olika år inom ämnesområden. SCB forskningsstatistik och högskolestatistik.

Den minskning av resurserna som varje forskare förfogar över torde knappast vara följden av medveten planering. Snarare är det den ökande externfinansieringen, där fler forskare medför fler anslagsmottagare, som drivit fram utvecklingen. Samtidigt innebär utvecklingen att den enskilde forskarens situation blir sämre och att skälen till att välja en universitetskarriär blir svagare.

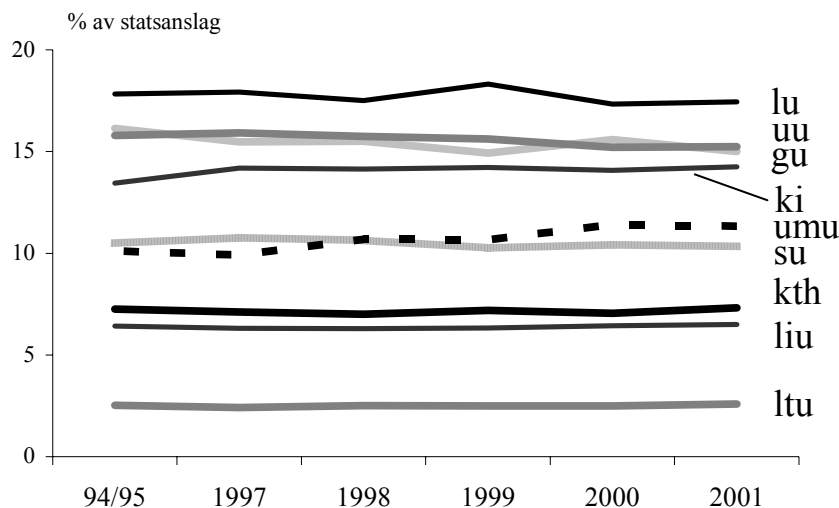
Hur har statsanslagen fördelats/styrts

Statsmakterna har med de direkta statsanslagen stora möjligheter att styra lärosätena och som framgått ovan har 90-talet inneburit en tydlig satsning på nya lärosäten. Inom anslagen har också funnits specificerade ändamål i form av forskningsinriktningar, centrumbildningar od.

Totalt sett har dock inte de direkta statsanslagen förändrats särskilt mycket mellan de gamla lärosätena. En genomgång av Högskoleverkets statistik mellan 1994/95 och 2001 visar att varje lärosätes andel av anslagen till de gamla lärosätena på det hela taget varit oförändrad (Figur 14). Möjligen går det att utläsa en försiktig trend mot ökande statsanslag till Umeå universitet och minskande till Lund, Uppsala och Göteborg. Det bör noteras att jämförelsen avser summan av direkta statsanslag till varje lärosäte och att variationen i denna är betydligt mindre än variationen för enskilda anslag (exempelvis lokalanslagen).

Statsmakterna använder således inte de direkta statsanslagen som en del i ett system för mål och resultatstyrning. Anslagen förefaller inte vara kopplade till vad lärosätena gör utan kan betraktas som mer eller mindre konstanta basanslag. Detta innebär ekonomisk stabilitet men också att styreffekten från anslagen blir mycket liten, vilket

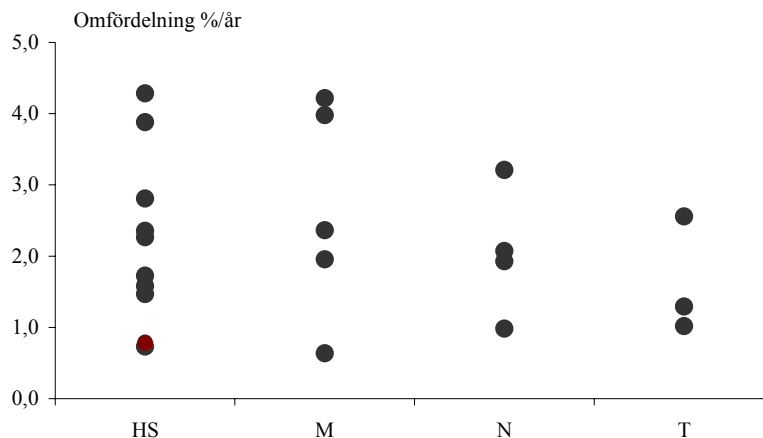
skulle kunna innebära att användningen av de direkta statsanslagen blir konservativ och mer styrd av kollegiala hänsyn än utveckling, förnyelse och kvalitet. För att följa upp hur statsanslagen internt fördelas genomförde Vetenskapsrådet en enkätstudie där lärosätena dels beskrev sina budgetprinciper, dels angav hur statsanslagen fördelades till fakulteter och institutioner 1998 och 2001. Fördelningen av medel 1998 räknades om så att organisationsförändringar under perioden inte påverkade resultatet.

Figur 14. De gamla lärosätenas andel av summan av direkta statsanslag till gamla lärosäten. Data från HSV.

Lärosätena har möjlighet att omfördela tre procent av anslagen till vetenskapsområden och kan därutöver omfördela anslagen för lokalkostnader, som inte är bundna till vetenskapsområden. Enkäten visar dock att anslagen till de olika vetenskapsområdena inom ett lärosäte är relativt konstanta och att styrelserna således inte använder ekonomiska styrmedel i någon större utsträckning. Samtidigt bör det påpekas att nettofördelningen också påverkas av avgifter för gemensamma ändamål såsom bibliotek samt hur stor andel av anslagen som behålls på central nivå. Fördelningen av medel från högskolestyrelse till vetenskapsområden, fakulteter och institutioner blir därför ofta svåranalyserad.

Vetenskapsområdets och fakulteters fördelning av medel till institutioner är enklare att följa och här visar enkäten att en relativt omfattande omfördelning av medel över tid sker (Figur 15). Under den undersökta treårsperioden omfördelade flera fakulteter/vetenskapsområden mer än 4% per år, vilket är en hög siffra. Visserligen kan den korta tidsperioden för undersökningen innebära att siffrorna överskattas, eftersom svängningar i tilldelning runt ett konstant värde kan uppfattas som en omfördelning, men samtidigt mäter inte enkäten de stora förändringar som sker inom institutioner. Särskilt inom de allt vanligare storinstitutionerna sker en stor del av förnyelse och omfördelning inom institutionerna.

Figur 15. Fakulteters/vetenskapsområdens omfördelning av medel mellan institutioner. Omfördelningen mätt som summan av positiva förändringar mellan 1998 och 2001.

Enkätundersökningen visar tydligt att lärosätena aktivt använder de direkta statsanslagen för att styra verksamheten och frågan blir därmed vilka mål som fakultetsnämnderna styr mot. Vi saknar undersökningar över detta men kan konstatera att de ekonomiska incitamenten torde vara relativt stora och att de ekonomiska incitamenten, i brist från sådana i tilldelningen av direkta statsanslag, huvudsakligen torde vara en spegling av de externa forskningsbidragen.

Självklart finns även andra incitament som sannolikt påverkar åt andra håll än "medelexternbidraget" men i diskussionen om hur det statliga stödet till universitet och högskolor ska se ut är det ändå viktigt att hålla den ekonomiska incitamentsstrukturen i minnet. Betraktas de direkta statsanslagen som grundforskningsanslag begås sannolikt ett relativt stort fel och om målet för de direkta statsanslagen är bästa möjliga kvalitet så bör nog ekonomiska incitament för ett sådant mål införas.

Lärosätena har också visat stor beslutskraft då det gäller den interna organisationen där framför allt institutionsstrukturen förändrats. I SCB:s undersökning fanns år 1991 ungefär 1300 arbetsställen (institutioner, avdelningar och centrum) vid de här studerade lärosätena. År 2001 hade detta antal sjunkit till drygt 800.